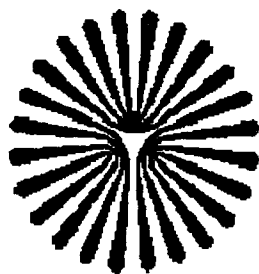

۱۳۹۰/۱۲/۱۹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۳۹۲/۳/۱۵

دانشگاه پیام نور
دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی
مرکز ساری

پایان نامه
برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد
رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری
گروه جغرافیا

عنوان پایان نامه:

بررسی میزان رضایتمندی شهروندان از کیفیت محیط زندگی
مورد مطالعه (قائم شهر)

استاد راهنما:

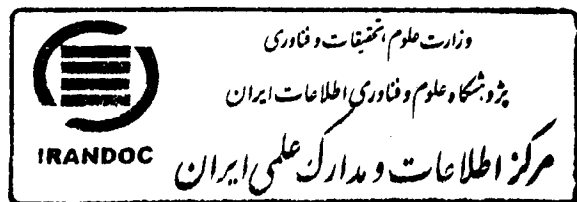
جناب آقای دکتر اسدالله دیوسالار

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر رحیم بردی آنا مرادنژاد

صابر میرابی

بهمن ۱۳۸۹

۱۵۶۲۳۵

۱۳۹۰/۲/۱۸

دانشگاه پیام نور
استان مازندران
باسمه تعالی

شماره :
تاریخ : / /
پیوست :

<< تصویب نامه پایان نامه >>

نام و نام خانوادگی : صابر میرابی

رشته : جغرافیا و برنامه ریزی شهری

مرکز : ساری

عنوان پایان نامه : بررسی میزان رضایتمندی شهروندان از کیفیت محیط زندگی

تاریخ دفاع: ۸۹/۱۱/۲۶ نمره: ۱۹ درجه ارزشیابی: عالی

اعضای هیأت داوران :

امضاء	مرتبه علمی	هیأت داوران	نام و نام خانوادگی
	استادیار دانشگاه مازندران	استاد راهنما	۱- آقای دکتر رحیم بردی آنا مرادنژاد
	استاد یار مرکز ساری	استاد مشاور	۲- آقای دکتر اسدالله دیوسالار
	استادیار مرکز رشت	استاد داور	۳- آقای دکتر خسرو قنبری
	استادیار مرکز رشت	نماینده گروه آموزشی	۴- آقای دکتر خسرو قنبری

ساری ، بیست و نهمی اول
دانشگاه پیام نور مرکز ساری
کد پستی: ۴۸۱۸۸۰۸۰۶۵
تلفن: ۰۱۵۱-۳۲۵۸۹۶۱
۰۱۵۱۳۲۵۸۹۶۲
۰۱۵۱۳۲۵۸۹۶۳
نمابر : ۰۱۵۱۳۲۵۸۹۶۰
آدرس اینترنت:
www.sari.mpnu.ac.ir

سپاس بیکران به درگاه حق؛ او که قطره‌های از اقیانوس بی انتهای علم

خود را بر من عنایت فرمود، تا پیوسته مشتاق بهره‌گیری از قطره‌های

دیگر باشم.

تقدیم به:

اندیشمندان که هدایتگر بشریت بودند.

مادرم؛ الهه مهربانی و پدرم؛ اسطوره صبر که کسب و دانش را بر من تکلیف نمودند.

همسرم خداوندگار عشق، ایمان و گذشت که همواره در این راه پشتیبانم بوده و خواهد

بود.

تقدیر و شکر

در تدوین و تنظیم و به ثمر رسیدن این پژوهش، از مساعدت، همفکری و همیاریهای

بزرگوارانه افرادی بهره گرفتم که در اینجا لازم است مراتب قلبی و تشکر خود را ابراز دارم:

❖ از استاد محترم راهنما، جناب آقای دکتر رحیم بردی آنامرادنژاد، که علی‌رغم

مشغولیت‌های فراوان کاری، راهنمایی این پایان نامه را تقبل کرده و نهایت مساعدت

و همکاری خود را مبذول داشتند، سپاسگزارم، امید است این مجموعه، اندکی از

زحمات آن استاد محترم را پاسخگو باشد.

❖ از جناب آقای دکتر اسداله دیوسالار، مدیر گروه محترم جغرافیا و مشاور این پایان نامه

به خاطر راهنمایی‌های مدبرانه و ارشادات علمی‌شان کمال تشکر و قدردانی را دارم

و از خدای بزرگ سلامت و توفیق روزافزون برای ایشان مسئلت دارم.

همچنین از کلیه دوستان و همکارانی که به هرنحوه در به ثمر رسیدن و انجام این تحقیق

اینجانب را یاری داده‌اند و در اینجا مشخصاً نامی از آنها برده نشده است، تشکر و قدردانی

می‌شود.

اگر در پژوهش حاضر، نکات ارزشمند و قابل توجه‌ای باشد، قطعاً مرهون روح علمی و

تفکر عالمانه اساتید راهنما و مشاورین محترم و سایر دوستان همفکر است و بی شک ضعف‌ها

و کاستی‌های احتمالی، به ناتوانی‌های شخصی اینجانب برمی‌گردد که قبلاً از بابت آن پوزش

می‌طلبم.

چکیده

اندازه‌گیری میزان رضایت از محیط پیچیده و متأثر از مجموعه عوامل فراوانی است. در این پژوهش میزان رضایتمندی شهروندان از کیفیت محیط زندگی در شهرقائم‌شهر استان مازندران در سال ۱۳۸۹ با توجه به متغیرهای فردی (اقتصادی، اجتماعی و کالبدی) مؤثر بر رضایتمندی شهروندان از کیفیت محیط بررسی شده است. بر این اساس با توجه به مطالعه‌ی ادبیات نظری مربوط به کیفیت محیط، چارچوب مفهومی‌ای متشکل از عوامل شانزده‌گانه برای بررسی شهرقائم‌شهرتدوین و مبنای تحقیق و تحلیل قرار گرفته است. جهت بررسی و تبیین موضوع تحقیق از روش‌های توصیفی، تحلیلی و همبستگی با تاکید بر نگرش سیستمی به شهر و به منظور گردآوری اطلاعات و داده‌ها از هر دو روش میدانی و اسنادی و تعداد ۳۲۳ نفر به عنوان حجم نمونه با استفاده از آزمون کوکران انتخاب شدند. روش تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده‌ها نیز کمی و کیفی بوده و با استفاده از آزمون‌های آماری تحلیل عاملی، رگرسیون چندمتغیره، آزمون t تک نمونه‌ای و ضریب همبستگی با استفاده از نرم افزار SPSS انجام پذیرفت. نتایج بررسی‌ها با استفاده از آزمون t مشخص می‌نماید که وضعیت کیفیت زندگی شهروندان زیر حد متوسط بوده، علت این موضوع در تأثیر ویژگی‌های فردی ردیابی شد و این نتایج بدست آمد که در شهرقائم‌شهر بیشترین تأثیرگذاری بر عوامل شانزده‌گانه کیفیت محیط مربوط به درآمد ماهیانه خانوار، سن و وضعیت تحصیلی بوده است. همچنین با استفاده از آزمون t مشخص شد که شاخص‌های کیفیت زندگی در سطح محلات نتوانسته رضایت شهروندان را در حد مطلوب کسب نماید. در شهر قائم شهر از میان شانزده عامل کیفیت محیط (صدا، بو، آلودگی، زباله، امنیت، شلوغی، تسهیلات شهری، تعلق مکانی، ساختمانها، شبکه‌ی دسترسی، فضای سبز، روابط اجتماعی، دسترسی به خدمات، سرزندگی، خوانایی و نظم) فقط شش مورد (صدا، بو، آلودگی، زباله، امنیت و خوانایی) به طور نسبی مورد قبول شهروندان بوده در صورتی که ده عامل دیگر مورد قبول شهروندان نبوده است. چنانچه میانگین امتیاز شانزده معیار را به طور کلی محاسبه نماییم عددی کمتر از حد میانه ۳ بدست می‌آید یعنی ۲/۷۸ که رضایتمندی شهروندان را مورد تردید قرار می‌دهد. لذا پیشنهاد می‌شود تا مسئولان و مدیران شهری با تشکیل کمیته‌ای تخصصی در رابطه با محیط شهری، به ایجاد و بکارگیری چشم انداز جامع و چند سیستمی در رابطه با مسائل محیطی در تمام مراحل تصمیم سازی، تصمیم گیری، اجرا و مصرف (بهره برداری) کیفیت محیط زندگی شهری را مد نظر قرار دهند. همچنین پیشنهاد می‌شود با توجه به نتایج این پژوهش به توسعه‌ی محله‌ای در برنامه ریزی‌ها توجه بیشتری شود، چرا که عوامل تأثیرگذار بر کیفیت محیط و در نهایت رضایتمندی شهروندان در این سطح از اهمیت فوق العاده‌ای برخوردار است.

واژگان کلیدی: رضایتمندی، کیفیت، کیفیت محیط، شهروند، قائم شهر

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار.....
۲	فصل اول: کلیات تحقیق.....
۳	۱-۱ مقدمه:.....
۴	۲-۱ تعریف مسأله و بیان سؤالهای اصلی تحقیق.....
۱۰	۳-۱ ضرورت و پیشینه تحقیق.....
۱۴	۴-۱ فرضیه ها.....
۱۵	۵-۱ اهمیت طرح.....
۱۶	۶-۱ اهداف طرح.....
۱۷	۷-۱ روش تحقیق و ابزارهای گردآوری اطلاعات.....
۱۸	۸-۱ حجم نمونه و روش نمونه گیری.....
۱۹	۹-۱ روش تجزیه و تحلیل.....
۲۰	۱۰-۱ کاربرد تحقیق.....
۲۰	۱۱-۱ استفاده کنندگان از نتایج پایان نامه.....
۲۰	۱۲-۱ فرایند کلی انجام تحقیق.....
۲۲	فصل دوم: ادبیات و مبانی نظری.....
۲۳	۱-۲ مقدمه:.....
۲۴	۲-۲ دیدگاه‌های برنامه ریزی شهری.....
۲۵	۱-۲-۲ دیدگاه ساماندهی زمین.....
۲۷	۲-۲-۲ دیدگاه کارکرد گرایی.....
۲۸	۳-۲-۲ دیدگاه رفاه اجتماعی و کیفیت زندگی.....
۲۹	۴-۲-۲ دیدگاه جامعه شناسی و روان شناختی.....
۳۰	۵-۲-۲ دیدگاه سیستمی.....
۳۲	۳-۲ نظریه‌های رفتار و محیط.....
۳۲	۱-۳-۲ الگوی ماشین انگارانسان.....

۳۳۲-۳-۲ الگوی ادراکی_شناختی_انگیزشی انسان
۳۴۲-۳-۳ الگوی رفتاری انسان
۳۴۲-۳-۴ الگوی بوم شناختی یا الگوی نظام‌های اجتماعی انسان
۳۵۲-۴ کیفیت زندگی
۳۷الف) پزشکی
۳۷ب) اقتصاد
۳۸ج) روان شناسی
۳۹د) جغرافیا
۴۱۲-۵ اهداف برنامه ریزی شهری
۴۲۲-۶ تعاریف و مفاهیم
۴۲۲-۶-۱ محیط
۴۷۲-۶-۲ کیفیت
۴۷۲-۶-۳ کیفیت محیط
۴۹۲-۶-۴ ادراک محیط
۵۰۲-۶-۵ ابعاد محیط
۵۳۲-۶-۶ جنبه های عینی و ذهنی کیفیت محیط
۵۵۲-۶-۷ محیط شخصی و عمومی
۵۶۲-۶-۸ توزیع کیفیت محیط در شهرها
۵۷۲-۶-۹ پیشینه تاریخی کیفیت محیط شهری
۶۱۲-۷ روش‌ها و مراحل سنجش کیفیت محیط در نواحی سکونت
۶۲۲-۷-۱ شناسایی ویژگی‌ها و ساختار بندی آنها
۶۳۲-۷-۲ ارزش گذاری ویژگی‌ها
۶۴۲-۷-۳ سنجش وزن نسبی ویژگی‌ها
۶۷۲-۷-۴ جمع ارزشی وزن‌های تخصیص داده شده
۶۸۲-۷-۵ تحلیل میزان حساسیت
۶۹۲-۸ شاخص‌های کیفیت محیط

۸۱۱-۸-۲ شاخص های مشاهده کارشناسی
۸۲۲-۸-۲ شاخص های اثر محور
۸۳۹-۲ شاخص های کیفیت زندگی در ایران
۹۲۱۰-۲ روش ارزیابی و تحلیل کیفیت محیط شهری در مطالعه حاضر
۹۷۱۱-۲ معیارهای تشکیل دهنده کیفیت محیط
۱۰۲۱۲-۲ روش های تجزیه و تحلیل اطلاعات
۱۰۶۱۳-۲ جمع بندی
۱۰۹فصل سوم: معرفی شهر مورد مطالعه
۱۱۰۱-۳ مقدمه:
۱۱۰۲-۳ ویژگی های شهر قائم شهر
۱۱۰۱-۲-۳ ویژگی های طبیعی شهر قائم شهر
۱۱۰الف) موقعیت و وسعت
۱۱۲ب) توپوگرافی
۱۱۲ج) منابع طبیعی و آبی
۱۱۳د) رودخانه ها و منابع آب
۱۱۴۲-۲-۳ وضعیت اقلیمی شهر قائم شهر
۱۱۵الف) بارش
۱۱۵ب) متوسط دما
۱۱۶ج) متوسط رطوبت
۱۱۷۳-۲-۳ وضعیت زمین شناسی قائم شهر
۱۱۷۴-۲-۳ ویژگی های انسانی قائم شهر
۱۱۷الف) تاریخچه قائم شهر
۱۱۸ب) ویژگی های جمعیتی
۱۲۲۵-۲-۳ وضعیت کالبدی قائم شهر
۱۲۳۳-۳ وضعیت کیفیت محیطی شهر قائم شهر

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل و یافته های تحقیق.....	۱۲۵
۱-۴ مقدمه:	۱۲۶
۲-۴ مشخصات پاسخگویان.....	۱۲۶
۳-۴ تحلیل اعتبار پرسشنامه.....	۱۳۱
۴-۴ خلاصه کردن و خوشه بندی عوامل تشکیل دهنده کیفیت محیط.....	۱۳۱
۵-۴ نتایج تجزیه و تحلیل میزان رضایتمندی شهروندان از کیفیت محیط زندگی.....	۱۳۶
۶-۴ بررسی میزان رضایتمندی شهروندان از کیفیت محله و شهر.....	۱۳۹
۷-۴ ارزشگذاری و رتبه بندی عوامل مؤثر بر کیفیت محیط زندگی در شهر قائم شهر....	۱۴۱
۱-۷-۴ مطالعه مدل رگرسیونی برای رتبه بندی عوامل مؤثر بر کیفیت محیط زندگی.....	۱۴۱
۲-۷-۴ رتبه بندی عوامل مؤثر بر کیفیت محیط زندگی.....	۱۴۲
۸-۴ رابطه بین متغیرهای اقتصادی_اجتماعی، کالبدی و محیطی با رضایتمندی شهروندان از کیفیت محیط زندگی.....	۱۴۶
۱-۸-۴ همبستگی بین متغیرهای اقتصادی - اجتماعی با رضایتمندی از کیفیت محیط زندگی.....	۱۴۶
۲-۸-۴ همبستگی بین متغیرهای کالبدی با رضایتمندی از کیفیت محیط زندگی.....	۱۴۷
۳-۸-۴ همبستگی بین متغیرهای محیطی با رضایتمندی از کیفیت محیط زندگی.....	۱۴۸
۴-۸-۴ تشخیص رابطه بین متغیرهای تاهل و جنسیت با رضایتمندی از کیفیت محیط زندگی.....	۱۴۹
۱-۴-۸-۴ رابطه بین متغیر تاهل با رضایتمندی از کیفیت محیط زندگی.....	۱۴۹
۲-۴-۸-۴ رابطه بین متغیر جنسیت با رضایتمندی از کیفیت محیط زندگی.....	۱۵۰
فصل پنجم: ارزیابی فرضیات، نتیجه گیری و پیشنهادات.....	۱۵۱
۱-۵ مقدمه:	۱۵۲
۲-۵ آزمون T.....	۱۵۲
۳-۵ رگرسیون.....	۱۶۵
۴-۵ همبستگی.....	۱۶۶
۵-۵ آزمون فرضیات.....	۱۶۷
۶-۵ نتیجه گیری.....	۱۶۹
۱-۶-۵ نتایج نظری تحقیق.....	۱۶۹

۱۷۰.....	۵-۶-۲ نتایج تجربی تحقیق.....
۱۷۱.....	۵-۷ رایه پیشنهادات.....
۱۷۴.....	پیوست.....
۱۷۸.....	منابع.....

فهرست جداول

صفحه	جدول
۴۵	جدول (۱-۲). نیازهای انسانی مازلو.....
۶۶	جدول (۲-۲). مقایسه سه روش MAU, HMR, CA.....
۶۸	جدول (۳-۲). روش‌های سنجش کیفیت محیط و شیوه‌های اجرای آنها.....
۷۸	جدول (۴-۲). شاخص‌های کیفیت محیط شهری از دیدگاه دانشمندان مختلف.....
۱۱۹	جدول (۱-۳). تحولات جمعیتی قائم شهر طی دوره‌های سرشماری ۱۳۸۵-۱۳۳۵.....
۱۱۹	جدول (۲-۳). وضعیت جمعیتی مناطق سه گانه قائم شهر.....
۱۲۰	جدول (۳-۳). وضعیت جمعیتی نواحی نه گانه قائم شهر.....
۱۲۱	جدول (۴-۳). وضعیت نرخ رشد جمعیت طی دوره‌ی آماری ۱۳۸۵-۱۳۳۵.....
۱۲۲	جدول (۵-۳). وضعیت سواد بین شهروندان قائم شهر.....
۱۳۱	جدول (۱-۴). نتایج آزمون KMO و بارتلت در عوامل شانزده گانه کیفیت محیط.....
۱۳۳	جدول (۲-۴). مقدار ویژه و واریانس متناظر با عامل در عوامل شانزده گانه.....
۱۳۴	جدول (۳-۴). ماتریس مؤلفه‌ها و سهم متغیرها در عوامل قبل از چرخش.....
۱۳۷	جدول (۴-۴). امتیاز هر یک از شانزده معیار تشکیل دهنده کیفیت محیط.....
۱۳۸	جدول (۵-۴). مؤلفه‌های تشکیل دهنده کیفیت محیط و امتیازهای بدست آمده از آزمون T.....
۱۳۹	جدول (۶-۴). میزان رضایتمندی از محله و شهر با توجه به امتیازهای بدست آمده از آزمون T.....
۱۴۳	جدول (۷-۴). ضرایب B و B.....
۱۴۴	جدول (۸-۴). رتبه بندی عوامل مؤثر بر کیفیت کیفیت محیط زندگی در شهر قائم شهر.....
۱۴۵	جدول (۹-۴). جمع و امتیاز متغیرهای هریک از ابعاد چهارگانه کیفیت محیط در شهر قائم شهر.....
۱۴۶	جدول (۱۰-۴). رتبه هریک از ابعاد چهارگانه محیط در شهر قائم شهر.....
۱۴۷	جدول (۱۱-۴). همبستگی بین متغیرهای اجتماعی-اقتصادی با متغیر رضایتمندی از کیفیت محیط زندگی.....
۱۴۸	جدول (۱۲-۴). عدم همبستگی بین متغیرهای اجتماعی-اقتصادی با متغیر رضایتمندی از کیفیت محیط زندگی.....
۱۴۹	جدول (۱۳-۴). همبستگی بین متغیرهای کالبدی با متغیر رضایتمندی از کیفیت محیط زندگی.....
۱۵۰	جدول (۱۴-۴). همبستگی بین متغیرهای محیطی با متغیر رضایتمندی از کیفیت محیط زندگی.....

- جدول (۴-۱۵). جدول توافق تاهل با رضایتمندی از کیفیت محیط زندگی ۱۵۰
- جدول (۴-۱۶). جدول توافق جنسیت با رضایتمندی از کیفیت محیط زندگی ۱۳۷
- جدول (۵-۱). امتیاز سنج‌های عامل صدا در شهرقائم شهرها آزمون T ۱۵۳
- جدول (۵-۲). امتیاز سنج‌های عامل بو در شهرقائم شهرها آزمون T ۱۵۴
- جدول (۵-۳). امتیاز سنج‌های عامل آلودگی در شهرقائم شهرها آزمون T ۱۵۴
- جدول (۵-۴). امتیاز سنج‌های عامل زیاله در شهرقائم شهرها آزمون T ۱۵۵
- جدول (۵-۵). امتیاز سنج‌های عامل امنیت در شهرقائم شهرها آزمون T ۱۵۶
- جدول (۵-۶). امتیاز سنج‌های عامل شلوغی در شهرقائم شهرها آزمون T ۱۵۶
- جدول (۵-۷). امتیاز سنج‌های عامل خوانایی در شهرقائم شهرها آزمون T ۱۵۷
- جدول (۵-۸). امتیاز سنج‌های عامل تسهیلات شهری در شهرقائم شهرها آزمون T ۱۵۸
- جدول (۵-۹). امتیاز سنج‌های عامل تعلق مکانی در شهرقائم شهرها آزمون T ۱۵۹
- جدول (۵-۱۰). امتیاز سنج‌های عامل ساختمان‌ها در شهرقائم شهرها آزمون T ۱۵۹
- جدول (۵-۱۱). امتیاز سنج‌های عامل شبکه دسترسی در شهرقائم شهرها آزمون T ۱۶۰
- جدول (۵-۱۲). امتیاز سنج‌های عامل فضای سبز در شهرقائم شهرها آزمون T ۱۶۱
- جدول (۵-۱۳). امتیاز سنج‌های عامل روابط اجتماعی در شهرقائم شهرها آزمون T ۱۶۱
- جدول (۵-۱۴). امتیاز سنج‌های عامل دسترسی در شهرقائم شهرها آزمون T ۱۶۲
- جدول (۵-۱۵). امتیاز سنج‌های عامل سرزندگی در شهرقائم شهرها آزمون T ۱۶۳
- جدول (۵-۱۶). امتیاز سنج‌های عامل نظم در شهرقائم شهرها آزمون T ۱۶۳

فهرست اشکال

شکل	صفحه
شکل (۱-۱).	فرایند کلی تحقیق..... ۲۱
شکل (۱-۲).	اجزای تشکیل دهنده کیفیت زندگی..... ۴۱
شکل (۲-۲).	شاخص‌های تشکیل دهنده کیفیت زندگی..... ۴۶
شکل (۳-۲).	مراحل ارزیابی ارزش‌های ذهنی و موضوعات چندبعدی..... ۶۲
شکل (۴-۲).	شاخص‌های سنجش کیفیت محیط در نواحی سکونتی..... ۸۲
شکل (۵-۲).	مدل مراحل ادراک رضایت یا نارضایتی شخصی از محل سکونت..... ۹۵
شکل (۶-۲).	ابعاد و عوامل شانزده‌گانه‌ی کیفیت محیط..... ۹۷
شکل (۷-۲).	چارچوب مفهومی پژوهش..... ۱۰۲
شکل (۱-۳).	میدان طالقانی قائم شهر..... ۱۱۰
شکل (۲-۳).	موقعیت قائم شهر در ایران و استان..... ۱۱۱
شکل (۳-۳).	نمودار آمبروترمیک دوره آماری ۱۳۸۷-۱۳۵۹..... ۱۱۴
شکل (۴-۳).	نمودار پراکنش فصلی بارش در قائم شهر طی دوره آماری ۱۳۸۷-۱۳۵۹..... ۱۱۵
شکل (۵-۳).	نمودار متوسط دمای قائم شهر طی دوره آماری ۱۳۸۷-۱۳۵۹..... ۱۱۶
شکل (۶-۳).	نمودار متوسط رطوبت قائم شهر طی دوره آماری ۱۳۸۷-۱۳۵۹..... ۱۱۶
شکل (۷-۳).	نمودار جمعیتی مناطق سه‌گانه قائم شهر..... ۱۲۰
شکل (۸-۳).	نمودار جمعیتی نواحی نه‌گانه قائم شهر..... ۱۲۱
شکل (۹-۳).	تصویر شماتیک از شهر قائم شهر..... ۱۲۴
شکل (۱-۴).	توزیع جنسی پاسخگویان..... ۱۲۷
شکل (۲-۴).	توزیع سنی پاسخگویان..... ۱۲۷
شکل (۳-۴).	توزیع شغلی پاسخگویان..... ۱۲۸
شکل (۴-۴).	وضعیت تاهل پاسخگویان..... ۱۲۸
شکل (۵-۴).	وضعیت تحصیلی پاسخگویان..... ۱۲۹
شکل (۶-۴).	وضعیت درآمد ماهانه پاسخگویان..... ۱۲۹
شکل (۷-۴).	مدت زمان اقامت در محله..... ۱۳۰

- شکل (۴-۸). مدت زمان اقامت در شهر..... ۱۳۰
- شکل (۴-۹). مقادیر ویژه برحسب اهمیت از بزرگترین تا کوچکترین عامل..... ۱۳۵
- شکل (۴-۱۰). خلاصه عوامل شانزده گانه کیفیت محیط در چهار عامل..... ۱۳۶
- شکل (۴-۱۱). میزان رضایتمندی از مؤلفه های شانزده گانه در قائم شهر..... ۱۳۸
- شکل (۴-۱۲). میزان رضایتمندی از محله و شهر با توجه به امتیازهای بدست آمده از آزمون T..... ۱۳۹
- شکل (۴-۱۳). میزان رضایتمندی شهروندان از محله و شهر..... ۱۴۰
- شکل (۴-۱۴). درخت ارزش عوامل مؤثر بر کیفیت محیط زندگی در شهر قائم شهر..... ۱۴۵

پیشگفتار

در تمامی جوامع بشری قرن بیست و یکم، مفاهیمی همچون دولت، شهروند، مشارکت، شهروندمداری، توسعه پایدار، کیفیت، کیفیت محیط و... کاملاً شناخته شده و همچنان موضوع بحث و جدل است. اما برآستی کیفیت که خود نیز مفهومی شناخته شده است و در اذهان عمومی جایگاه خود را اکثراً در رابطه با کالا و خدمات تعریف و تبیین نموده است، چه رابطه‌ای با مفاهیم و موضوعات اجتماعی، بخصوص با زندگی شهروندان دارد؟ از حدود دهه پنجم قرن بیستم، مفهوم کیفیت زندگی در مطالعات اجتماعی و مدیریتی بخصوص در مورد اقشار و طبقات ضعیف (همانند کودکان و زنان) و معلولان مورد بحث و بررسی فراوان قرار گرفت. این مفهوم که در ابتدا به رعایت حداقل استانداردهای ممکن جهت زندگی و در واقع حق داشتن زندگی معطوف بود، با گذشت زمان، پیشرفت تکنولوژی، بالا رفتن معلومات و تحصیلات اجتماعی، مباحث مربوط به اصالت فرد و بالا رفتن سطح توقعات و خواسته‌های فردی و اجتماعی شامل دایره تمامی انسانها و تمامی تمایلات بشر برای داشتن حداکثر آسایش و آرامش در زندگی گردید. در حال حاضر این موضوع با بررسی و شناخت شاخص‌های مربوط به آن در اکثر جوامع پیشرفته و صنعتی و بخصوص کشورهای اسکاندیناوی و استرالیا و نیوزلند در حال پیگیری است. هرچند که این شاخص‌های بدست آمده اکثراً مشترک و مشابه هستند اما بعضاً و بخصوص عناصر مربوط به این شاخص‌ها در فرهنگها و کشورهای مختلف متفاوت و حتی گاهاً متضاد هستند.

در ایران این مبحث کمتر مورد توجه و بررسی قرار گرفته است و نیاز به یافتن این شاخص‌ها در فرهنگ بومی آن بیش از پیش مورد نیاز و ضروری به نظر می‌رسد.

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه:

توجه دانش جغرافیا به کیفیت زندگی و مفاهیم مربوط به آن به اواخر دهه‌ی ۱۹۶۰ برمی‌گردد. این به معنای آن نیست که جغرافیای انسانی پیش از آن نسبت به کیفیت زندگی بطور کامل بی‌اعتنا بوده است. دیوید اسمیت اولین جغرافیدانی بود که درباره‌ی کیفیت زندگی، رفاه و عدالت اجتماعی در جغرافیا صحبت کرد. این جغرافیدان برای بررسی کیفیت زندگی، رفاه و عدالت اجتماعی از شاخص‌های اجتماعی ذهنی و مقایسه‌ی عینی استفاده می‌کند که برای سنجش مورد اول از پرسشنامه و برای مورد دوم از مشاهده و آمار استفاده می‌گردد. در جغرافیای سنتی به بررسی روابط متقابل انسان با محیط پرداخته می‌شد، لیکن در جغرافیای نوین فراتر از آن، انسان در این بررسی درکانون پژوهش‌ها قرار می‌گیرد (کلاول، ۱۳۷۳: ۲۲). تلفیق این دو رویکرد سنتی و مدرن موجب می‌شود پیچیدگی‌های ناشی از این روابط شناسایی گردد، و از این ره‌آورد در حل مشکلات و بهینه کردن روابط در سکونتگاه‌های انسانی بهره جست. امروزه در ارتباط با حل معضلات و مشکلات شهری ناشی از این ارتباط پیچیده، توزیع خدمات عمومی، عدالت اجتماعی و همچنین رفاه شهروندان مورد تاکید قرار می‌گیرد (قره-نژاد، ۱۳۷۶: ۹۲). زیرا تعادل‌فزایی در توزیع مراکز خدماتی در شهر و دستیابی به آن مقدمات توسعه‌ی پایدار شهری را فراهم می‌آورد و نابسامانی در توزیع منطقه‌ای و محلی باعث دوری مناطق و محلات از عدالت اجتماعی می‌گردد (نسترن، ۱۳۸۰: ۱۴۵).

حیطه‌ی مربوط به کیفیت زندگی^۱ و سنجش آن شاید در هیچ زمانی به اندازه امروز وسیع نبوده است. اقتصاددانان، دانشمندان علوم اجتماعی و دولتمردان هر کدام از دیدگاه خاصی به این مقوله می‌نگرند (Baldwin & Godfrey & Propper, 1992: 1). این امر از آنجا ناشی می‌شود که شاخص‌های

1 - Quality of Life

مربوط به کیفیت زندگی طیف وسیعی را دربرمی‌گیرند که از تغذیه و پوشاک گرفته تا مراقبت‌های بهداشتی، محیط اجتماعی و محیط مادی پیرامون را شامل می‌شود (درونوسکی، ۲۵۳۵: ۷۰-۵۳). اگرچه کیفیت زندگی در بعضی منابع به سطح زندگی ترجمه شده است (درویش رحیم‌آبادی، ۸۳: ۶۸) ولی سطح زندگی و پیشرفت مادی فقط یکی از پایه‌های کیفیت زندگی را شامل می‌شود (Eckersley, 1999: 10). در واقع مفهوم کیفیت زندگی یک متغیر مرکب می‌باشد که از چندین متغیر متأثر می‌گردد. تغییر در سطح درآمد مردم، شرایط زندگی، وضع سلامت، محیط، فشار روحی روانی، فراغت، شادمانی خانوادگی، روابط اجتماعی و چندین متغیر دیگر نظیر آن به شکل مرکب کیفیت زندگی و تغییرات آن را تعیین می‌کند (Rahman & Mittelhamer & Wandschneider 2003: 1). شاخص‌های کیفیت محیط در شهرهای ایران وضعیت مطلوبی نداشته و شهروندان روزبه روز از زندگی در شهرها احساس نارضایتی می‌کنند. مقوله بحران کیفیت در شهرها به عنوان مبحثی مهم مطرح شده که باید در شهرهای جهان و از جمله شهرهای ایران مورد امعان نظر قرار گیرد.

۱-۲- تعریف مسأله و بیان سؤالات اصلی تحقیق:

شهریک سیستم اجتماعی پویا و باز است که در آن سه سطح از حرکت مکانیکی، زیستی و اجتماعی درهم آمیخته و با انواع فراسیستمها و زیرسیستمهای متعدد در ارتباط است (مهدیزاده، ۱۳۸۲: ۸۰-۸۱). برای سکونت و زندگی، شهر خانه‌ای است بزرگ و همانگونه که خانه باید از صفات و مزایایی برخوردار باشد تا سکونت و زندگی را مطلوب و آسایش بخش سازد، شهر نیز باید دارای کیفیات و ویژگیهایی برای تامین آسایش و راحتی باشد و نیز مانند خانه محیطی گرم و صمیمی و دلپذیر که زندگی

را مرفه و مطلوب سازد (کوین لینچ، ۱۹۱۸: ۱۷). به قول ارسطو، شهر باید طوری ساخته شود که شادی و امنیت شهروندان را تامین کند. (بحرینی، ۱۳۸۲: ۱۳)

محیط شهری به عنوان یکی از اشکال اسکان بشر مجموعه‌ای شکل یافته از عناصر نامتجانس است. این عناصر بوسیله‌ی فرآیندهای فیزیکی مانند؛ اقلیم، هیدروگرافی، ناهمواری^۱، فرآیندهای زیستی مانند؛ گیاهان، فرآیندهای تکنولوژیکی مانند؛ شبکه‌ی حمل و نقل شهری و فرآیندهای اجتماعی همانند؛ سازمان جمعیت و توزیع کالا و خدمات به هم پیوند خورده‌اند (Fakhruddin, 1991: 95-96). همه‌ی ما برای فراهم کردن تسهیلات و مکانی که در آن بتوانیم نیازهای روزمره‌مان را تأمین کنیم به محیط پیرامونمان وابسته‌ایم. این مکان‌ها شامل واحدهای مسکونی است که برای ما سرپناه ایجاد می‌کند و زمین‌ها و باغ‌هایی که غذا و تفریح ما را تامین می‌کند، مغازه‌ها و سوپرمارکت‌هایی که اجناس و کالاها را فراهم می‌کند و فضای عمومی که پیوندهای حیاتی و با نشاطی را بین مردم و فرصت‌هایی برای تعاملات اجتماعی فراهم می‌آورد. مکان‌های متفاوت، کیفیت‌های متفاوتی نیز دارند و نیازهای متنوعی را برآورده می‌سازند. تمامی مکان‌ها، توانایی تأمین بیش از یک نیاز را دارند. البته هیچ ساختمان یا فضایی نیست که نیاز همه‌ی افراد را به طور کامل برآورده سازد. دامنه‌ی وسیع‌تر فرصت‌ها برای تعامل و کنش با یک محیط می‌تواند آن را برای نیازهای مردمی که از آن استفاده می‌کنند، مناسب‌تر سازد و بنابراین توانایی محیط را برای رویارویی با نیازهای مختلف افزایش دهد (چاپ من، ۱۳۸۴: ۱۳۱-۱۳۰). جهت نیل به این هدف انسان در طول تاریخ به ایجاد تغییراتی در محیط خود دست زده است. شهرها که بارزترین نمود تمدن بشری‌اند، از این قاعده مستثنی نمانده‌اند. انسانها با توجه به نیازها و مقتضیات زمان خویش با تکیه بر دانش، تکنولوژی و امکانات موجود

1-Relief